

Asia: VN/16835/2024

Lausuntopyyntö etukäteismaksusta tuomioistuimissa

Lausunnonantajan lausunto

Miten katsotte etukäteismaksun vaikuttavan asianosaisen harkintaan asiansa saattamisesta tuomioistuimen ratkaistavaksi?

Keski-Pohjanmaan liitto kiittää mahdollisuudesta lausua etukäteismaksusta tuomioistuimissa liittyvästä esiselvityksestä.

Etukäteismaksun käyttöönoton arvioidaan vaikuttavan asianosaisen harkintaan ennen asian saattamista tuomioistuimen ratkaistavaksi. Maksuvelvollisuus jo vireillepanovaiheessa tekee oikeudenkäynnin kustannukset konkreettisiksi, mikä lisää asianosaisen tarvetta punnita asian perusteltavuutta, taloudellista merkitystä ja menestymismahdollisuuksia ennen toimenpiteisiin ryhtymistä. Tällä tavoin etukäteismaksu voi edistää harkittua päätöksentekoa ja voi vähentää perusteettomien tai vähämerkityksisten asioiden vireillepanoa.

On arvioitu, että etukäteismaksun käyttöönotolla syntyy ohjausvaikutus, joka voi kannustaa ratkaisemaan riitoja tuomioistuimen ulkopuolella esimerkiksi sovittelemalla. On kuitenkin huomioitava, että vaikutus harkintaan ei ole kaikissa tapauksissa merkittävä, ja väärin toteutettuna etukäteismaksu voi myös nostaa kynnyistä oikeusturvan hakemiseen. Tämän vuoksi järjestelmän tulee olla oikeasuhtainen ja turvata mahdollisuus maksuvapautuksiin, jotta oikeuteen pääsy ei vaarannu.

On myös syytä huomata, että asianosainen tekee ratkaisunsa kokonaisharkinnan perusteella, ja on hyvin vaikea ennustaa yksilöiden harkintaan vaikuttavia premissejä. Jokaisella kansalaisella on oikeus oikeusturvaan, mikä takaa reilun kohtelun oikeusprosessissa. Voidaan arvioida, että etukäteismaksulla on suurin vaikutus erityisesti niiden ihmisten etukäteisharkintaan, jotka ovat vähävaraisia. Siten fiskaalinen peruste voi johtaa oikeusturvan heikkenemiseen, jos siitä muodostuu peruste olla käyttämättä kansalaiselle perustuslain 21 §:n tuottamaa oikeusturvan suojaa. Tämä ei voi olla etukäteismaksun käyttöönoton seuraus.

Onko teillä muuta lausuttavaa?

Keski-Pohjanmaan liitto arvioi etukäteismaksua myös Suomen perustuslain (731/1999) 21 §:n sekä kuntien elinvoimatehtävien toteuttamisen valossa.

Arviomme mukaan etukäteismaksu ei ole lähtökohtaisesti perustuslain 21 §:n kanssa ristiriidassa, mutta se voi olla sitä, jos se rajoittaa oikeutta päästä tuomioistuimeen liiallisesti tai ilman hyväksyttävää perustetta.

Perustuslain 21 § turvaa jokaiselle oikeuden saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa. Etukäteismaksulla on tähän oikeuteen liittyvä rajoittava vaikutus, koska maksun suorittaminen ennen asian käsittelyä voi tosiasiallisesti vaikeuttaa tuomioistuimeen pääsyä.

Perustuslakivaliokunnan kannan mukaan etukäteismaksu asian käsittelyn edellytyksenä rajoittaa tätä oikeutta, eikä sitä voida pitää automaattisesti hyväksyttävänä ilman laissa säädettyä ja riittävästi perusteltua sääntelyä.

Toisaalta oikeus- ja ihmisoikeuskäytännön perusteella etukäteismaksu on mahdollista, jos tietyt edellytykset täyttyvät, kuten se, että maksulla on hyväksyttävä tavoite (esim. perusteettomien asioiden vähentäminen), maksu on kohtuullinen ja oikeasuhtainen,

eikä se saa muodostua esteeksi oikeuteen pääsulle. Järjestelmässä tulee turvata myös maksuvapautukset tai oikeusapu taloudellisesti heikommassa asemassa oleville.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että etukäteismaksu ei ole sinänsä perustuslain vastainen, mutta sen yksityiskohtainen toteutustapa on ratkaiseva: väärin mitoitettut tai jäykät järjestelyt voivat johtaa perustuslain 21 §:n vastaisuuteen, kun taas huolellisesti säädettyinä etukäteismaksu voidaan sovittaa yhteen oikeusturvan kanssa.

Keski-Pohjanmaalla on meneillään merkittävä määrä investointien suunnittelua ja toimeenpanoa (19,5 Mrd€, 8 000 uutta työpaikkaa). Kuntien ja maakunnan elinvoimaa lisäävät aluerakenteen kehittäminen, kaavoitushankkeet ja rakennusluvut viivästyvät usein tarpeettoman pitkäksi ajaksi muutoksenhaun seurauksena. Tämä heikentää kuntien ja maakunnan elinvoiman kehittämistä ja saattavat kaataa kehityshankkeita pitkän muutoksenhakuprosessin seurauksena. Muutoksenhakuprosessin kehittäminen ja riittävien henkilöressurssien turvaamisen merkitys korostuvat muutoksenhakuprosessien nopeuttamiseksi. Etukäteismaksu ei välttämättä ole oikea väline kehittämään ja nopeuttamaan muutoksenhakuja. Erytisen haasteen muodostaa valtion viranomaisen muutoksenhaun kohdistuminen toisen valtion viranomaisen tekemään päätökseen. Asiassa on syytä pohtia toisen viranomaisen osalta rajaavia toimia.

Kaiponen Jyrki
Keski-Pohjanmaan liitto

Lahnalampi Anssi
Keski-Pohjanmaan liitto